

Codul muncii

Legea dialogului social și legislație conexă

Ediție îngrijită și adnotată de
Avocat dr. Marius Eftimie

Actualizată la data de
15 ianuarie 2025

Editura
Stamangiu
2025

Titlul I. Dispoziții generale

Capitolul I. Domeniul de aplicare

Art. 1. [Obiectul reglementării] (1) Prezentul cod reglementează domeniul raporturilor de muncă, modul în care se efectuează controlul aplicării reglementărilor din domeniul raporturilor de muncă, precum și jurisdicția muncii.

(2) Prezentul cod se aplică și raporturilor de muncă reglementate prin legi speciale, numai în măsura în care acestea nu conțin dispoziții specifice derogatorii.

(3)^[1] De la prevederile art. 39 alin. (1) lit. m¹), art. 40 alin. (2) lit. j), art. 194 alin. (2) pot fi prevăzute prin legi speciale dispoziții specifice derogatorii numai pentru raporturile de muncă sau de serviciu desfășurate de personalul din cadrul serviciilor publice de urgență, personalul din cadrul sistemului de apărare, ordine publică și securitate națională, personalul diplomatic și consular, magistrați, personalul auxiliar de specialitate al instanțelor judecătorești și al parchetelor de pe lângă acestea, respectiv pentru raporturile de serviciu ale funcționarilor publici.

(4)^[2] Raportul juridic de muncă este raportul reglementat prin lege în temeiul căruia o persoană fizică, denumită lucrător, se obligă să presteze o activitate pentru și sub autoritatea unei alte persoane fizice sau juridice în schimbul unei remunerații.

Recurs în interesul legii. Prin Decizia nr. 16/2016 (M. Of. nr. 110 din 9 februarie 2017), Înalta Curte de Casație și Justiție, Completul competent să judece recursul în interesul legii, a admis recursul în interesul legii formulat de Colegiul de conducere al Curții de Apel Constanța și, în interpretarea și aplicarea unitară a dispozițiilor art. 1, art. 231 și art. 278 alin. (2) din Legea nr. 53/2003 – Codul muncii, republicată, cu modificările și completările ulterioare, art. 55 din Legea nr. 393/2004 privind Statutul aleșilor locali, cu modificările și completările ulterioare, art. 2 alin. (1) lit. f) din Legea contenciosului administrativ nr. 554/2004, cu modificările și completările ulterioare, și art. 109 din Legea nr. 188/1999 privind Statutul funcționarilor publici, republicată, cu modificările și completările ulterioare, a stabilit:

„Prevederile Codului muncii se aplică raporturilor juridice dintre primar/viceprimar și unitatea administrativ-teritorială, dacă legi speciale nu conțin dispoziții specifice, inclusiv după încetarea mandatelor”.

Notă. Legea nr. 393/2004 și Legea nr. 188/1999 au fost abrogate prin O.U.G. nr. 57/2019 privind Codul administrativ (M. Of. nr. 555 din 5 iulie 2019). Pentru textele corespondente în prezent, a se vedea art. 231 și art. 536 din Codul administrativ.

Notă. A se vedea și: ► Legea nr. 360/2002 privind Statutul polițistului (M. Of. nr. 440 din 24 iunie 2002); ► Legea nr. 514/2003 privind organizarea și exercitarea profesiei de consilier juridic (M. Of. nr. 867 din 5 decembrie 2003); ► Legea nr. 567/2004 privind statutul personalului auxiliar de specialitate al instanțelor judecătorești și al parchetelor de pe lângă acestea și al personalului care funcționează în cadrul Institutului Național de Expertize Criminalistice (M. Of. nr. 1197 din 14 decembrie 2004); ► Legea nr. 1/2005 privind organizarea și funcționarea cooperăției, republicată (M. Of. nr. 368 din 20 mai 2014); ► art. 365-562 din O.U.G. nr. 57/2019 privind Codul administrativ (M. Of. nr. 555 din 5 iulie 2019); ► art. 16 din Legea nr. 145/2019 privind statutul polițiștilor de penitenciare (M. Of. nr. 631 din 30 iulie 2019); ► Legea nr. 270/2020 privind munca în domeniul pescuitului maritim (M. Of. nr. 1141 din 26 noiembrie 2020); ► O.U.G. nr. 50/2022 pentru

^[1] Alin. (3) al art. 1 a fost introdus prin art. I pct. 1 din Legea nr. 283/2022.

^[2] Alin. (4) al art. 1 a fost introdus prin art. I pct. 1 din Legea nr. 283/2024.

reglementarea muncii în domeniul maritim (M. Of. nr. 382 din 19 aprilie 2022); ► Legea nr. 111/2022 privind reglementarea activității prestatorului casnic (M. Of. nr. 402 din 27 aprilie 2022); ► O.U.G. nr. 21/2023 privind Statutul lucrătorului cultural profesionist (M. Of. nr. 297 din 7 aprilie 2023); ► Legea nr. 361/2023 privind personalul Curții Constituționale (M. Of. nr. 1095 din 5 decembrie 2023); ► Legea nr. 393/2023 privind statutul asistentului judecătoresc (M. Of. nr. 1132 din 14 decembrie 2023); ► Legea nr. 183/2024 privind statutul personalului de cercetare, dezvoltare și inovare (M. Of. nr. 546 din 12 iunie 2024); ► O.G. nr. 27/2024 privind condițiile de obținere a atestaturii, procedura de atestare și statutul asistentului maternal (M. Of. nr. 789 din 9 august 2024).

Art. 2. [Subiectele reglementării] Dispozițiile cuprinse în prezentul cod se aplică:

- a) cetățenilor români încadrați cu contract individual de muncă, care prestează muncă în România;
- b) cetățenilor români încadrați cu contract individual de muncă și care prestează activitatea în străinătate, în baza unor contracte încheiate cu un angajator român, cu excepția cazului în care legislația statului pe al cărui teritoriu se execută contractul individual de muncă este mai favorabilă;
- c) cetățenilor străini sau apatrizi încadrați cu contract individual de muncă, care prestează muncă pentru un angajator român pe teritoriul României;
- d) persoanelor care au dobândit statutul de refugiat și se încadrează cu contract individual de muncă pe teritoriul României, în condițiile legii;
- e) ucenicilor care prestează muncă în baza unui contract de ucenicie la locul de muncă;
- f) angajatorilor, persoane fizice și juridice;
- g) organizațiilor sindicale și patronale;
- h)^[1] persoanelor angajate, care prestează muncă legal pentru un angajator cu sediul în România.

Notă. 1. A se vedea și art. 8 din Regulamentul (CE) nr. 593/2008 al Parlamentului European și al Consiliului din 17 iunie 2008 privind legea aplicabilă obligațiilor contractuale (Roma I) (J.O. L 177 din 4 iulie 2008): „*Contractele individuale de muncă. (1) Contractul individual de muncă este reglementat de legea aleasă de părți în conformitate cu articolul 3. Cu toate acestea, o astfel de alegere nu poate priva angajatul de protecția acordată acestuia în temeiul dispozițiilor de la care nu se poate deroga prin convenție în virtutea legii care, în absența unei alegeri, ar fi fost aplicabilă în temeiul alineatelor (2), (3) și (4) din prezentul articol. (2) În măsura în care legea aplicabilă contractului individual de muncă nu a fost aleasă de părți, contractul este reglementat de legea țării în care sau, în lipsă, din care angajatul își desfășoară în mod obișnuit activitatea în executarea contractului. În cazul în care angajatul este angajat temporar într-o altă țară, nu se consideră că și-a schimbat locul de desfășurare a muncii în mod obișnuit. (3) În cazul în care legea aplicabilă nu poate fi determinată în temeiul alineatului (2), contractul este reglementat de legea țării în care este situată unitatea angajatoare. (4) În cazul în care reiese din circumstanțele de ansamblu ale cazului că respectivul contract are o legătură mai strânsă cu o altă țară decât cea menționată la alineatul (2) sau (3), se aplică legea acelei alte țări.*”

2. A se vedea, cu referire la lit. c) și d) ale art. 2, și: ► art. 16 alin. (3) C. Rom.; ► O.U.G. nr. 194/2002 privind regimul străinilor în România, republicată (M. Of. nr. 421 din 5 iunie 2008); ► O.G. nr. 25/2014 privind încadrarea în muncă și detașarea străinilor pe teritoriul României și pentru modificarea și completarea unor acte normative privind regimul străinilor în România (M. Of. nr. 640 din 30 august 2014).

^[1] Lit. h) de la art. 2 a fost introdusă prin art. I pct. 2 din Legea nr. 283/2022.

3. A se vedea, cu referire la lit. b) a art. 2, și Legea nr. 156/2000 privind protecția cetățenilor români care lucrează în străinătate, republicată (M. Of. nr. 180 din 23 februarie 2022).
4. A se vedea, cu referire la lit. e) a art. 2, și Legea nr. 279/2005 privind ucenicia la locul de muncă, republicată (M. Of. nr. 498 din 7 august 2013).
5. Cu referire la lit. g) a art. 2, a se vedea și Legea nr. 367/2022 privind dialogul social (M. Of. nr. 1238 din 22 decembrie 2022).

Hotărâri C.J.U.E. Cauzele conexe C-152/20 și C-218/20, SC Gruber Logistics, Hotărârea din 15 iulie 2021 – Trimitere preliminară – Cooperare judiciară în materie civilă – Legea aplicabilă obligațiilor contractuale – Regulamentul (CE) nr. 593/2008 – Art. 3 și art. 8 – Legea aleasă de părți – Contracte individuale de muncă – Lucrători care își desfășoară activitatea în mai multe state membre – Existența unor legături mai strânse cu o altă țară decât cea în care sau din care angajatul își desfășoară în mod obișnuit activitatea sau decât cea în care este situată unitatea angajatoare – Noțiunea de „dispoziții de la care nu se poate deroga prin convenție” – Salariu minim:

1) Art. 8 alin. (1) din Regulamentul (CE) nr. 593/2008 al Parlamentului European și al Consiliului din 17 iunie 2008 privind legea aplicabilă obligațiilor contractuale (Roma I) trebuie interpretat în sensul că, atunci când legea care reglementează contractul individual de muncă a fost aleasă de părțile la acest contract, iar aceasta este diferită de cea aplicabilă în temeiul alin. (2), (3) sau (4) al acestui articol, este necesar să se excludă aplicarea acesteia din urmă, cu excepția „dispozițiilor de la care nu se poate deroga prin convenție” în virtutea acesteia, în sensul art. 8 alin. (1) din regulamentul menționat, sub incidența căroră pot intra, în principiu, normele referitoare la salariul minim.

2) Art. 8 din Regulamentul nr. 593/2008 trebuie interpretat în sensul că:

– pe de o parte, părțile la un contract individual de muncă sunt considerate libere să aleagă legea aplicabilă acestui contract chiar și atunci când prevederile contractuale sunt completate de dreptul național al muncii în temeiul unei dispoziții naționale, cu condiția ca dispoziția națională în cauză să nu oblige părțile să aleagă legea națională ca lege aplicabilă contractului, și

– pe de altă parte, părțile la un contract individual de muncă sunt considerate, în principiu, libere să aleagă legea aplicabilă acestui contract, chiar dacă clauza contractuală referitoare la această alegere este redactată de angajator, lucrătorul limitându-se să o accepte.

Capitolul II. Principii fundamentale

Art. 3. [Libertatea muncii] (1) Libertatea muncii este garantată prin Constituție. Dreptul la muncă nu poate fi îngrădit.

(2) Orice persoană este liberă în alegerea locului de muncă și a profesiei, meseriei sau activității pe care urmează să o presteze.

(3) Nimeni nu poate fi obligat să muncească sau să nu muncească într-un anumit loc de muncă ori într-o anumită profesie, oricare ar fi acestea.

(4) Orice contract de muncă încheiat cu nerespectarea dispozițiilor alin. (1)-(3) este nul de drept.

Notă. A se vedea și: ► art. 41 alin. (1) C. Rom.; ► art. 15 CDFUE; ► art. 23 parag. 1 din Declarația Universală a Drepturilor Omului; ► art. 6 parag. 1 din Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale.

Art. 4. [Interzicerea muncii forțate] (1) Munca forțată este interzisă.

(2) Termenul *muncă forțată* desemnează orice muncă sau serviciu impus unei persoane sub amenințare ori pentru care persoana nu și-a exprimat consimțământul în mod liber.

(3) Nu constituie muncă forțată munca sau activitatea impusă de autoritățile publice:

- a) în temeiul legii privind serviciul militar obligatoriu;
- b) pentru îndeplinirea obligațiilor civice stabilite prin lege;
- c) în baza unei hotărâri judecătorești de condamnare, rămasă definitivă, în condițiile legii;
- d) în caz de forță majoră, respectiv în caz de război, catastrofe sau pericol de catastrofe precum: incendii, inundații, cutremure, epidemii sau epizootii violente, invazii de animale sau insecte și, în general, în toate circumstanțele care pun în pericol viața sau condițiile normale de existență ale ansamblului populației ori ale unei părți a acesteia.

Notă. 1. A se vedea și: ► art. 42 C. Rom.; ► art. 4 CEDO; ► art. 5 CDFUE; ► art. 212 CP. Curtea Europeană a Drepturilor Omului „(...) reamintește că termenul «muncă forțată» evocă ideea unei constrângeri, fizice sau morale. În ceea ce privește termenul «muncă obligatorie», acesta nu poate viza o obligație legală oarecare. De exemplu, munca care trebuie efectuată în temeiul unui contract liber încheiat nu poate intra sub incidența art. 4 din Convenție numai pentru că unul dintre cei doi contractanți s-a angajat față de celălalt să o realizeze și se expune la sancțiuni dacă nu își onorează obligația. Trebuie să fie vorba despre o muncă «pretinsă (...) sub amenințarea cu o pedeapsă oarecare» și, în plus, contrară voinței persoanei în cauză, pentru care aceasta «nu s-a oferit de bunăvoie» (*Van der Musselle împotriva Belgiei*, 23 noiembrie 1983, pct. 37, seria A nr. 70, și *Siliadin împotriva Franței*, nr. 73.316/01, pct. 117, [CEDO 2005-VII]). În hotărârea *Van der Musselle împotriva Belgiei* (citată anterior, pct. 37), Curtea a constatat «valoarea relativă» a criteriului consimțământului prealabil și a optat pentru o abordare care ține seama de toate circumstanțele cauzei. Aceasta a observat, în special, că – în anumite cazuri sau circumstanțe – o persoană «nu poate fi privită ca oferindu-se anticipat în mod voluntar» să îndeplinească anumite atribuții. Prin urmare, validitatea consimțământului trebuie evaluată în lumina tuturor circumstanțelor cauzei. În scopul de a clarifica conceptul «muncă» în sensul art. 4 § 2 din Convenție, Curtea precizează că orice muncă pretinsă unui individ sub amenințarea unei «pedepse» nu constituie în mod necesar «muncă forțată sau obligatorie» interzisă de această dispoziție. Trebuie astfel să se țină seama, în special, de natura și de volumul activității în cauză. Aceste circumstanțe permit deosebirea dintre «munca forțată» și ceea ce ține de munca ce poate fi în mod rezonabil solicitată cu titlu de întrajutorare familială sau de conviețuire. În acest sens, Curtea a recurs, în special, în hotărârea *Van der Musselle* (citată anterior, pct. 39), la noțiunea de «sarcină disproporționată» pentru a determina dacă un avocat stagiar era supus muncii obligatorii în cazul în care i se pretindea să asigure în mod gratuit apărarea clienților în calitate de avocat numit din oficiu (*C.N. și V. împotriva Franței*, nr. 67.724/09, pct. 74, 11 octombrie 2012)» (cauza *Chowdury și alții împotriva Greciei*, Hotărârea din 30 martie 2017, parag. 90-91, citată în cauza *Dănoiu și alții împotriva României*, Hotărârea din 25 ianuarie 2022, M. Of. nr. 797 din 11 august 2022).

2. Serviciul militar obligatoriu a fost suspendat, începând cu 1 ianuarie 2007, prin intrarea în vigoare a Legii nr. 395/2005 privind suspendarea pe timp de pace a serviciului militar obligatoriu și trecerea la serviciul militar pe bază de voluntariat (M. Of. nr. 1155 din 20 decembrie 2005).

3. Cu privire la alin. (3), a se vedea și H.G. nr. 1204/2007 privind asigurarea forței de muncă necesare pe timpul stării de asediu, la mobilizare și pe timpul stării de război (M. Of. nr. 699 din 17 octombrie 2007).

Art. 5. [Principiul nediscriminării] (1) În cadrul relațiilor de muncă funcționează principiul egalității de tratament față de toți salariații și angajatorii.

(2)^[1] Orice discriminare directă sau indirectă față de un salariat, discriminare prin asociere, hărțuire sau faptă de victimizare, bazată pe criteriul de rasă, cetățenie, etnie, culoare, limbă, religie, origine socială, trăsături genetice, sex, orientare sexuală, vârstă, handicap, boală cronică necontagioasă, infectare cu HIV, opțiune politică, situație sau responsabilitate familială, apartenență ori activitate sindicală, apartenență la o categorie defavorizată, este interzisă.

(3) Constituie discriminare directă orice act sau faptă de deosebire, excludere, restricție sau preferință, întemeiat(ă) pe unul sau mai multe dintre criteriile prevăzute la alin. (2), care au ca scop sau ca efect neacordarea, restrângerea ori înlăturarea recunoașterii, folosinței sau exercitării drepturilor prevăzute în legislația muncii.

(4) Constituie discriminare indirectă orice prevedere, acțiune, criteriu sau practică aparent neutră care are ca efect dezavantajarea unei persoane față de o altă persoană în baza unuia dintre criteriile prevăzute la alin. (2), în afară de cazul în care acea prevedere, acțiune, criteriu sau practică se justifică în mod obiectiv, printr-un scop legitim, și dacă mijloacele de atingere a aceluși scop sunt proporționale, adecvate și necesare.

(5)^[2] Hărțuirea constă în orice tip de comportament care are la bază unul dintre criteriile prevăzute la alin. (2) care are ca scop sau ca efect lezarea demnității unei persoane și duce la crearea unui mediu intimidant, ostil, degradant, umilitor sau ofensator.

(6) Discriminarea prin asociere constă din orice act sau faptă de discriminare săvârșit(ă) împotriva unei persoane care, deși nu face parte dintr-o categorie de persoane identificată potrivit criteriilor prevăzute la alin. (2), este asociată sau prezumată a fi asociată cu una sau mai multe persoane aparținând unei astfel de categorii de persoane.

(7)^[3] Constituie victimizare orice tratament advers, venit ca reacție la o plângere sau sesizare a organelor competente, respectiv la o acțiune în justiție cu privire la încălcarea drepturilor legale sau a principiului tratamentului egal și al nediscriminării.

(8) Orice comportament care constă în a dispune, scris sau verbal, unei persoane să utilizeze o formă de discriminare, care are la bază unul dintre criteriile prevăzute la alin. (2), împotriva uneia sau mai multor persoane este considerat discriminare.

(9) Nu constituie discriminare excluderea, deosebirea, restricția sau preferința în privința unui anumit loc de muncă în cazul în care, prin natura specifică a activității în cauză sau a condițiilor în care activitatea respectivă este realizată, există anumite cerințe profesionale esențiale și determinante, cu condiția ca scopul să fie legitim și cerințele proporționale.

^[1] Alin. (2)-(4) ale art. 5 sunt reproduse astfel cum au fost modificate prin art. unic pct. 1 din Legea nr. 151/2020.

^[2] Alin. (5)-(9) ale art. 5 au fost introduse prin art. unic pct. 2 din Legea nr. 151/2020.

^[3] Alin. (7) al art. 5 este reprodus astfel cum a fost modificat prin art. 1 pct. 3 din Legea nr. 283/2022.

(10)^[1] Orice tratament nefavorabil salariaților și reprezentanților salariaților aplicat ca urmare a solicitării sau exercitării unuia dintre drepturile prevăzute la art. 39 alin. (1) este interzis.

Notă. 1. A se vedea și: ► art. 41 alin. (4) C. Rom.; ► art. 14 CEDO; ► art. 21 și art. 23 CDFUE; ► Secțiunea 1 – „Egalitatea în activitatea economică și în materie de angajare și profesie” (art. 6-9) a Capitolului II din O.G. nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, republicată (M. Of. nr. 166 din 7 martie 2014); ► Legea nr. 202/2002 privind egalitatea de șanse între femei și bărbați, republicată (M. Of. nr. 326 din 5 iunie 2013); ► art. 20 – „Dreptul la egalitate de șanse și de tratament în materie de angajare și profesie, fără discriminare în funcție de sex” din Carta socială europeană revizuită, adoptată la Strasbourg la 3 mai 1996, ratificată prin Legea nr. 74/1999 (M. Of. nr. 193 din 4 mai 1999); ► Directiva 2006/54/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 5 iulie 2006 privind punerea în aplicare a principiului egalității de șanse și al egalității de tratament între bărbați și femei în materie de încadrare în muncă și de muncă (J.O. L 204 din 26 iulie 2006); ► Directiva (UE) 2023/970 a Parlamentului European și a Consiliului din 10 mai 2023 de consolidare a aplicării principiului egalității de remunerație pentru aceeași muncă sau pentru o muncă de aceeași valoare între bărbați și femei prin transparență salarială și mecanisme de asigurare a respectării legii (J.O. L 132 din 17 mai 2023); ► Directiva (UE) 2024/1499 a Consiliului din 7 mai 2024 privind standardele aplicabile organismelor de promovare a egalității în domeniul egalității de tratament între persoane, fără deosebire de rasă sau origine etnică, în domeniul egalității de tratament în materie de încadrare în muncă și de ocupare a forței de muncă, indiferent de religie sau convingeri, handicap, vârstă sau orientare sexuală și în domeniul egalității de tratament între femei și bărbați în materie de securitate socială și în ceea ce privește accesul la bunuri și servicii și furnizarea de bunuri și servicii (J.O. L din 29 mai 2024); ► Directiva (UE) 2024/1500 a Parlamentului European și a Consiliului din 14 mai 2024 privind standardele aplicabile organismelor de promovare a egalității de tratament și a egalității de șanse între femei și bărbați în materie de încadrare în muncă și de ocupare a forței de muncă (J.O. L din 29 mai 2024).

2. Potrivit art. 2 alin. (5¹)-(5⁷) din O.G. nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, republicată (M. Of. nr. 166 din 7 martie 2014): „(5¹) *Constituie hărțuire morală la locul de muncă și se sancționează disciplinar, contravențional sau penal, după caz, orice comportament exercitat cu privire la un angajat de către un alt angajat care este superiorul său ierarhic, de către un subaltern și/sau de către un angajat comparabil din punct de vedere ierarhic, în legătură cu raporturile de muncă, care să aibă drept scop sau efect o deteriorare a condițiilor de muncă prin lezarea drepturilor sau demnității angajatului, prin afectarea sănătății sale fizice sau mentale ori prin compromiterea viitorului profesional al acestuia, comportament manifestat în oricare dintre următoarele forme: a) conduită ostilă sau nedorită; b) comentarii verbale; c) acțiuni sau gesturi.* (5²) *Constituie hărțuire morală la locul de muncă orice comportament care, prin caracterul său sistematic, poate aduce atingere demnității, integrității fizice ori mentale a unui angajat sau grup de angajați, punând în pericol munca lor sau degradând climatul de lucru. În înțelesul prezentei legi, stresul și epuizarea fizică intră sub incidența hărțuirii morale la locul de muncă.* (5³) *Fiecare angajat are dreptul la un loc de muncă lipsit de acte de hărțuire morală. Niciun angajat nu va fi sancționat, concediat sau discriminat, direct sau indirect, inclusiv cu privire la salarizare, formare profesională, promovare sau prelungirea raporturilor de muncă, din cauză că a fost supus sau că a refuzat să fie supus hărțuirii morale la locul de muncă.* (5⁴) *Angajații care săvârșesc acte sau fapte de hărțuire morală la locul de muncă răspund disciplinar, în condițiile legii și ale regulamentului intern al angajatorului. Răspunderea disciplinară nu înlătură răspunderea contravențională sau penală a angajatului pentru faptele respective.* (5⁵) *Angajatorul are obligația de a lua orice măsuri necesare în scopul prevenirii și combaterii*

[1] Alin. (10) al art. 5 a fost introdus prin art. 1 pct. 4 din Legea nr. 283/2022.

actelor de hărțuire morală la locul de muncă, inclusiv prin prevederea în regulamentul intern al unității de sancțiuni disciplinare pentru angajații care săvârșesc acte sau fapte de hărțuire morală la locul de muncă. (5^e) Este interzisă stabilirea de către angajator, în orice formă, de reguli sau măsuri interne care să oblige, să determine sau să îndemne angajații la săvârșirea de acte sau fapte de hărțuire morală la locul de muncă. (5^f) Angajatul, victimă a hărțuirii morale la locul de muncă, trebuie să dovedească elementele de fapt ale hărțuirii morale, sarcina probei revenind angajatorului, în condițiile legii. Intenția de a prejudicia prin acte sau fapte de hărțuire morală la locul de muncă nu trebuie dovedită”.

3. A se vedea și: ► art. 208 CP – „Hărțuirea” și art. 223 CP – „Hărțuirea sexuală”; ► H.G. nr. 970/2023 pentru aprobarea Metodologiei privind prevenirea și combaterea hărțuirii pe criteriul de sex, precum și a hărțuirii morale la locul de muncă (M. Of. nr. 939 din 17 octombrie 2023); ► Legea nr. 69/2024 pentru ratificarea Convenției nr. 190/2019 privind eliminarea violenței și a hărțuirii în lumea muncii, adoptată la cea de-a 108-a sesiune a Conferinței Internaționale a Muncii a Organizației Internaționale a Muncii, la Geneva la 21 iunie 2019 (M. Of. nr. 285 din 2 aprilie 2024).

4. Potrivit art. 1 pct. 1 lit. (a) din Convenția nr. 190/2019 privind eliminarea violenței și a hărțuirii în lumea muncii, adoptată la cea de-a 108-a sesiune a Conferinței Internaționale a Muncii a Organizației Internaționale a Muncii, la Geneva la 21 iunie 2019, ratificată prin Legea nr. 69/2024 (M. Of. nr. 285 din 2 aprilie 2024), „1. În sensul prezentei convenții: (a) expresia «violență și hărțuire» în lumea muncii se referă la o serie de comportamente și practici inacceptabile sau amenințări ale acestora, indiferent dacă au loc în mod izolat sau repetat, care au scopul de a genera, generează sau pot genera un prejudiciu fizic, psihologic, sexual sau economic și includ violența și hărțuirea bazate pe diferența de gen”, iar conform art. 3 din Convenție, „Prezenta convenție se aplică violenței și hărțuirii în lumea muncii care apar pe parcursul, în legătură cu sau care rezultă din muncă: (a) la locul de muncă, inclusiv în spațiile publice și private atunci când acestea constituie un loc de muncă; (b) în locurile în care lucrătorul este plătit, se odihnește sau mănâncă sau folosește grupurile sanitare, instalațiile pentru spălare și vestiarele; (c) în timpul deplasărilor, călătoriilor, instruirii, evenimentelor sau activităților sociale în interes de serviciu; (d) prin intermediul comunicărilor legate de muncă, inclusiv cele efectuate prin tehnologia informației și comunicațiilor; (e) în spațiile de cazare puse la dispoziție de angajator; și (f) pe durata deplasării către și dinspre locul de muncă”.

Hotărâri C.J.U.E. 1. Cauza C-518/22, AP Assistenzprofis, Hotărârea din 7 decembrie 2023 – Trimitere preliminară – Politica socială – Egalitate de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă – Directiva 2000/78/CE – Art. 2 alin. (5) – Interzicerea discriminării pe motive de vârstă – Convenția Națiunilor Unite privind drepturile persoanelor cu handicap – Art. 19 – Viață independentă și integrare în comunitate – Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene – Art. 26 – Integrarea socială și profesională a persoanelor cu handicap – Serviciu de asistență personală pentru persoanele cu handicap – Ofertă de muncă ce conține indicarea unei vârste minime și a unei vârste maxime a persoanei căutate – Luarea în considerare a dorințelor și a intereselor persoanei cu handicap – Justificare:

Art. 2 alin. (5) din Directiva 2000/78/CE a Consiliului din 27 noiembrie 2000 de creare a unui cadru general în favoarea egalității de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă, citit în lumina art. 26 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene și a art. 19 din Convenția Organizației Națiunilor Unite privind drepturile persoanelor cu handicap, care a fost aprobată în numele Uniunii Europene prin Decizia 2010/48/CE a Consiliului din 26 noiembrie 2009, trebuie interpretat în sensul că nu se opune ca recrutarea unei persoane care furnizează asistență personală să fie supusă unei condiții de vârstă, în temeiul unei legislații naționale care prevede luarea în considerare a dorințelor individuale ale persoanelor care au dreptul, din cauza handicapului lor, la

servicii de asistență personală, dacă o astfel de măsură este necesară pentru protecția drepturilor și libertăților semenilor.

2. Cauza C-148/22, *Commune d'Ans*, Hotărârea din 28 noiembrie 2023 – *Trimitere preliminară* – *Politica socială* – *Directiva 2000/78/CE* – *Creare a unui cadru general în favoarea egalității de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă* – *Interzicerea discriminărilor pe motive de apartenență religioasă sau convingeri* – *Sectorul public* – *Regulament intern al unei administrații publice care interzice purtarea vizibilă a oricărui semn filozofic sau religios la locul de muncă* – *Văl islamic* – *Cerință de neutralitate în contactele cu publicul, cu superiorii ierarhici și cu colegii*.

Art. 2 alin. (2) lit. (b) din Directiva 2000/78/CE a Consiliului din 27 noiembrie 2000 de creare a unui cadru general în favoarea egalității de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă trebuie interpretat în sensul că o normă internă a unei administrații locale care interzice, în mod general și nediferențiat, membrilor personalului acestei administrații purtarea vizibilă, la locul de muncă, a oricărui semn care indică printre altele convingeri filozofice sau religioase poate fi justificată de voința administrației menționate de a institui, ținând seama de propriul context, un mediu administrativ total neutru, cu condiția ca această normă să fie aptă, necesară și proporțională în raport cu acest context și ținând seama de diferitele drepturi și interese în cauză.

3. Cauzele conexe C-804/18 și C-341/19, *WABE*, Hotărârea din 15 iulie 2021 – *Trimitere preliminară* – *Politica socială* – *Directiva 2000/78/CE* – *Egalitate de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă* – *Interzicerea discriminărilor pe motive de apartenență religioasă sau convingeri* – *Normă internă a unei întreprinderi private care interzice la locul de muncă purtarea vizibilă a oricărui semn politic, filozofic sau religios sau purtarea de semne politice, filozofice sau religioase evidente și de mari dimensiuni* – *Discriminare directă sau indirectă* – *Proportionalitate* – *Evaluare comparativă a libertății de religie și a altor drepturi fundamentale* – *Legitimitatea politicii de neutralitate adoptate de angajator* – *Necesitatea de a stabili existența unui prejudiciu economic al angajatorului*.

1) Art. 1 și art. 2 alin. (2) lit. (a) din Directiva 2000/78/CE a Consiliului din 27 noiembrie 2000 de creare a unui cadru general în favoarea egalității de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă trebuie interpretate în sensul că o normă internă a unei întreprinderi care interzice lucrătorilor să poarte orice semn vizibil care exprimă convingeri politice, filozofice sau religioase la locul de muncă nu constituie, față de lucrătorii care respectă anumite reguli vestimentare ca urmare a unor precepte religioase, o discriminare directă pe motive de apartenență religioasă sau convingeri, în sensul acestei directive, în cazul în care această normă este aplicată în mod general și nediferențiat.

2) Art. 2 alin. (2) lit. (b) din Directiva 2000/78 trebuie interpretat în sensul că o diferență de tratament bazată indirect pe motive de apartenență religioasă sau convingeri, care decurge dintr-o normă internă a unei întreprinderi care interzice lucrătorilor purtarea oricărui semn vizibil care exprimă convingeri politice, filozofice sau religioase la locul de muncă, poate fi justificată de voința angajatorului de a respecta o politică de neutralitate politică, filozofică și religioasă față de clienții sau utilizatorii săi, în măsura în care, în primul rând, această politică răspunde unei nevoi reale a acestui angajator, a cărei stabilire revine în sarcina acestuia din urmă, luând în considerare printre altele așteptările legitime ale clienților sau utilizatorilor menționați, precum și consecințele defavorabile pe care acest angajator le-ar suferi în absența unei astfel de politici, ținând seama de natura activităților sale sau de contextul în care se înscriu acestea, în al doilea rând, această diferență de tratament este în măsură să asigure buna aplicare a acestei politici de neutralitate, ceea ce presupune ca această politică să fie urmărită în mod coerent și sistematic, și, în al treilea rând, această interdicție se limitează la strictul necesar în raport cu amploarea și cu gravitatea reale ale consecințelor defavorabile pe care angajatorul intenționează să le evite printr-o asemenea interdicție.

3) Art. 2 alin. (2) lit. (b) pct. (i) din Directiva 2000/78 trebuie interpretat în sensul că o discriminare indirectă pe motive de apartenență religioasă sau convingeri, în temeiul unei norme interne a unei întreprinderi care interzice purtarea la locul de muncă a unor semne vizibile care exprimă convingeri politice, filozofice sau religioase, cu obiectivul de a asigura o politică de neutralitate în cadrul acestei întreprinderi, nu poate fi justificată decât dacă o astfel de interdicție acoperă orice formă vizibilă de exprimare a convingerilor politice, filozofice sau religioase. O interdicție care este limitată la purtarea unor semne care exprimă convingeri politice, filozofice sau religioase evidente și de mari dimensiuni poate constitui o discriminare directă pe motive de apartenență religioasă sau convingeri, care nu poate fi, în orice caz, justificată în temeiul aceleiași dispoziții.

4) Art. 2 alin. (2) lit. (b) din Directiva 2000/78 trebuie interpretat în sensul că dispozițiile naționale care protejează libertatea de religie pot fi luate în considerare ca dispoziții mai favorabile, în sensul art. 8 alin. (1) din această directivă, în cadrul examinării caracterului adecvat al unei diferențe de tratament bazate indirect pe motive de apartenență religioasă sau convingeri.

4. Cauza C-344/20, S.C.R.L., Hotărârea din 13 octombrie 2022 – Trimitere preliminară – Politică socială – Directiva 2000/78/CE – Crearea unui cadru general în favoarea egalității de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă – Interzicerea discriminărilor pe motive de apartenență religioasă sau convingeri – Normă internă a unei întreprinderi private, care interzice orice manifestare a convingerilor religioase, filozofice sau politice la locul de muncă – Interdicție care acoperă cuvintele, ținuta vestimentară sau orice alt tip de manifestare a acestor convingeri – Purtarea unui articol de îmbrăcăminte cu conotație religioasă:

1) Art. 1 din Directiva 2000/78/CE a Consiliului din 27 noiembrie 2000 de creare a unui cadru general în favoarea egalității de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă trebuie interpretat în sensul că termenii „apartență religioasă sau convingeri” care figurează în acesta constituie un singur motiv de discriminare care acoperă atât apartenența religioasă, cât și convingerile filozofice sau spirituale.

2) Art. 2 alin. (2) lit. (a) din Directiva 2000/78 trebuie interpretat în sensul că o dispoziție dintr-un regulamentul de lucru al unei întreprinderi care interzice lucrătorilor să își manifeste prin cuvinte, vestimentație sau în orice alt fel convingerile religioase sau filozofice, oricare ar fi acestea, nu constituie, în privința lucrătorilor care intenționează să își exercite libertatea de religie și de conștiință prin purtarea vizibilă a unui semn sau a unui articol de îmbrăcăminte cu conotație religioasă, o discriminare directă „bazată” pe motive de apartenență religioasă sau convingeri”, în sensul acestei directive, întrucât această dispoziție se aplică în mod general și nediferențiat.

3) Art. 1 din Directiva 2000/78 trebuie interpretat în sensul că se opune ca dispoziții naționale care urmăresc să asigure transpunerea acestei directive în dreptul național și care sunt interpretate în sensul că convingerile religioase și convingerile filozofice constituie două motive de discriminare distincte să poată fi luate în considerare ca „dispoziții mai favorabile respectării principiului egalității decât cele prevăzute în [directiva menționată]”, în sensul art. 8 alin. (1) din aceasta.

5. Cauza C-795/19, Tartu Vangla, Hotărârea din 15 iulie 2021 – Trimitere preliminară – Politică socială – Egalitate de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă – Directiva 2000/78/CE – Interzicerea discriminării pe motive de handicap – Art. 2 alin. (2) lit. (a) – Art. 4 alin. (1) – Art. 5 – Reglementare națională care prevede cerințe în materie de acuitate auditivă a agenților de penitenciar – Nerespectarea pragurilor de percepție sonoră minime impuse – Imposibilitate absolută de menținere în funcție:

Art. 2 alin. (2) lit. (a), art. 4 alin. (1) și art. 5 din Directiva 2000/78/CE a Consiliului din 27 noiembrie 2000 de creare a unui cadru general în favoarea egalității de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă trebuie interpretate în sensul că se opun unei reglementări naționale care prevede o imposibilitate absolută

de menținere în funcție a unui agent de penitenciar a căruia acuitate auditivă nu respectă pragurile de percepție sonoră minime stabilite de această reglementare, fără a permite să se verifice dacă agentul respectiv este în măsură să îndeplinească funcția menționată, dacă este cazul după adoptarea unor amenajări corespunzătoare în sensul acestui art. 5.

6. Cauza C-143/16, Abercrombie & Fitch Italia, Hotărârea din 19 iulie 2017 – Trimitere preliminară. Politica socială. Directiva 2000/78/CE. Egalitate de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă. Art. 2 alin. (1). Art. 2 alin. (2) lit. (a). Art. 6 alin. (1). Discriminare pe motive de vârstă. Contract de muncă ocazională care poate fi încheiat cu persoane cu vârsta sub 25 de ani. Încetare automată a contractului de muncă atunci când lucrătorul împlinște vârsta de 25 de ani:

Art. 21 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, precum și art. 2 alin. (1), art. 2 alin. (2) lit. (a) și art. 6 alin. (1) din Directiva 2000/78/CE a Consiliului din 27 noiembrie 2000 de creare a unui cadru general în favoarea egalității de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă trebuie interpretate în sensul că nu se opun unei dispoziții cum este cea în discuție în litigiul principal, care permite unui angajator să încheie un contract de muncă ocazională cu un lucrător cu vârsta sub 25 de ani, indiferent de natura prestațiilor ce urmează să fie efectuate, și să îl concedieze pe acest lucrător de îndată ce împlinște vârsta de 25 de ani, în condițiile în care această dispoziție urmărește un obiectiv legitim de politică de ocupare a forței de muncă și a pieței muncii, iar mijloacele prevăzute pentru a realiza acest obiectiv sunt corespunzătoare și necesare.

7. Cauza C-157/15, G4S Secure Solutions, Hotărârea din 14 martie 2017 – Trimitere preliminară. Politica socială. Directiva 2000/78/CE. Egalitate de tratament. Discriminare pe motive de apartenență religioasă sau convingeri. Regulament intern al unei întreprinderi care interzice lucrătorilor purtarea de semne vizibile de natură politică, filozofică sau religioasă la locul de muncă. Discriminare directă. Absență. Discriminare indirectă. Interdicție impusă unei lucrătoare de a purta un văl islamic:

Art. 2 alin. (2) lit. (a) din Directiva 2000/78/CE a Consiliului din 27 noiembrie 2000 de creare a unui cadru general în favoarea egalității de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă trebuie interpretat în sensul că interdicția de a purta un văl islamic care decurge dintr-o normă internă a unei întreprinderi private care interzice purtarea vizibilă a oricărui semn politic, filozofic sau religios la locul de muncă nu constituie o discriminare directă pe motive de apartenență religioasă sau convingeri în sensul acestei directive.

În schimb, o asemenea normă internă a unei întreprinderi private este susceptibilă să constituie o discriminare indirectă în sensul art. 2 alin. (2) lit. (b) din Directiva 2000/78 dacă se stabilește că obligația în aparență neutră pe care o prevede determină, în fapt, un dezavantaj special pentru persoanele care aderă la o religie sau la anumite convingeri, cu excepția cazului în care este obiectiv justificată de un obiectiv legitim precum urmărirea de către angajator, în relațiile sale cu clienții, a unei politici de neutralitate politică, filozofică, precum și religioasă, iar modalitățile de realizare a acestui obiectiv sunt adecvate și necesare, aspect a cărui verificare revine instanței de trimitere.

8. Cauza C-354/13, FOA, Hotărârea din 18 decembrie 2014 – Trimitere preliminară. Politica socială. Concediere. Motiv. Obesitatea lucrătorului. Principiul general al nediscriminării pe motive de obezitate. Inexistență. Directiva 2000/78/CE. Egalitate de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă. Interzicerea oricărei discriminări pe motive de handicap. Existența unui „handicap”:

1) Dreptul Uniunii trebuie interpretat în sensul că nu consacră un principiu general al nediscriminării pe motive de obezitate, ca atare, în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă.

2) Directiva 2000/78/CE a Consiliului din 27 noiembrie 2000 de creare a unui cadru general în favoarea egalității de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă trebuie interpretată în sensul că starea de obezitate a unui lucrător constituie un

„handicap”, în sensul acestei directive, în cazul în care această stare cauzează o limitare care rezultă în special din afecțiuni fizice, mentale sau psihice pe termen lung, a căror interacțiune cu diferite bariere poate împiedica participarea deplină și efectivă a persoanei în cauză la viața profesională în condiții de egalitate cu ceilalți lucrători. Este de competența instanței naționale să verifice dacă aceste condiții sunt îndeplinite în cauza principală.

9. Cauza C-441/14, DI, Hotărârea din 19 aprilie 2016 – Trimitere preliminară. Politica socială. Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene. Directiva 2000/78/CE. Principiul nediscriminării pe motive de vârstă. Reglementare națională contrară unei directive. Posibilitatea unui particular de a pune în discuție răspunderea statului pentru încălcarea dreptului Uniunii. Litigiu între particulari. Evaluare comparativă a diferitor drepturi și principii. Principiile securității juridice și protecției încrederii legitime. Rolul instanței naționale:

1) Principiul general al nediscriminării pe motive de vârstă, astfel cum este concretizat în Directiva 2000/78/CE a Consiliului din 27 noiembrie 2000 de creare a unui cadru general în favoarea egalității de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă, trebuie interpretat în sensul că se opune, și într-un litigiu între particulari, unei reglementări naționale precum cea în discuție în litigiul principal, care privează un angajat de dreptul de a beneficia de o indemnizație de concediere, întrucât acesta din urmă poate solicita o pensie pentru limită de vârstă datorată de angajator în temeiul unui sistem de pensii la care angajatul respectiv a aderat înainte de împlinirea vârstei de 50 de ani, independent de faptul că acesta alege să rămână pe piața muncii sau să se pensioneze. 2) Dreptul Uniunii trebuie interpretat în sensul că revine instanței naționale, sesizată cu un litigiu între particulari care intră în domeniul de aplicare al Directivei 2000/78, atunci când aplică dispozițiile din dreptul său național, sarcina de a le interpreta astfel încât acestea să poată avea o aplicare conformă cu această directivă sau, în cazul în care o asemenea interpretare conformă este imposibilă, să lase neaplicată, dacă este necesar, orice dispoziție a respectivului drept național contrară principiului general al nediscriminării pe motive de vârstă. Nici principiile securității juridice și protecției încrederii legitime, nici posibilitatea particularului care se consideră lezată prin aplicarea unei dispoziții naționale contrare dreptului Uniunii de a angaja răspunderea statului membru în cauză pentru încălcarea dreptului Uniunii nu pot repune în discuție această obligație.

10. Cauza C-409/16, Kalliri, Hotărârea din 18 octombrie 2017 – Trimitere preliminară. Politica socială. Directiva 76/207/CEE. Egalitate de tratament între bărbați și femei în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă. Discriminare pe criterii de sex. Concurs de intrare la școala de poliție dintr-un stat membru. Reglementare a acestui stat membru care impune tuturor candidaților la admiterea la concurs o cerință de înălțime minimă:

Dispozițiile Directivei 76/207/CEE a Consiliului din 9 februarie 1976 privind punerea în aplicare a principiului egalității de tratament între bărbați și femei în ceea ce privește accesul la încadrarea în muncă, la formarea și la promovarea profesională, precum și condițiile de muncă, astfel cum a fost modificată prin Directiva 2002/73/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 23 septembrie 2002 (în prezent abrogată – n.a.), trebuie interpretate în sensul că se opun unei reglementări a unui stat membru, precum cea în discuție în litigiul principal, care subordonează admiterea candidaților la concursul de intrare la școala de poliție din acest stat membru, indiferent de sex, unei cerințe de înălțime minimă de 1,70 m, având în vedere că această reglementare dezavantajează un număr mult mai ridicat de persoane de sex feminin în raport cu persoanele de sex masculin și că reglementarea menționată nu pare să fie corespunzătoare și nici necesară pentru realizarea obiectivului legitim pe care îl urmărește, aspect a cărui verificare este de competența instanței de trimitere.

11. Cauza C-270/16, Ruiz Conejero, Hotărârea din 18 ianuarie 2018 – Trimitere preliminară. Politică socială. Directiva 2000/78/CE. Egalitate de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă. Art. 2 alin. (2) lit. (b) pct. (i). Interzicerea discriminării pe motive de handicap. Legislație națională care autorizează, în

anumite condiții, concedierea unui lucrător din cauza absențelor intermitente de la locul de muncă, chiar și justificate. Absențe ale lucrătorului cauzate de boli imputabile handicapului său. Diferență de tratament pe motive de handicap. Discriminare indirectă. Justificare. Combaterea absenteismului la locul de muncă. Caracter adecvat. Proportionalitate.

Art. 2 alin. (2) lit. (b) pct. (i) din Directiva 2000/78/CE a Consiliului din 27 noiembrie 2000 de creare a unui cadru general în favoarea egalității de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă trebuie să fie interpretat în sensul că se opune unei reglementări naționale care prevede că un angajator poate concedia un lucrător pentru motivul unor absențe intermitente de la locul de muncă, chiar și justificate, în situația în care aceste absențe sunt consecința unor boli imputabile handicapului de care suferă acest lucrător, cu excepția cazului în care această reglementare, urmărind, totodată, obiectivul legitim de combatere a absenteismului, nu depășește ceea ce este necesar pentru atingerea acestui obiectiv, aspect a cărui apreciere este de competența instanței de trimitere.

12. Cauza C-378/17, Minister for Justice and Equality și Commissioner of the Garda Síochána, Hotărârea din 4 decembrie 2018 – Trimitere preliminară. Egalitate de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă. Directiva 2000/78/CE. Interzicerea discriminării pe motive de vârstă. Recrutare de agenți de poliție. Organ național constituit prin lege pentru a garanta aplicarea dreptului Uniunii într-un domeniu particular. Competența de a lăsa neaplicată legislația națională contrară dreptului Uniunii. Supremația dreptului Uniunii: Dreptul Uniunii, în special principiul supremației acestuia, trebuie să fie interpretat în sensul că se opune unei reglementări naționale precum cea în discuție în litigiul principal, potrivit căreia un organ național constituit prin lege pentru a garanta aplicarea dreptului Uniunii într-un domeniu particular nu este competent pentru a decide să lase neaplicată o normă de drept național contrară dreptului Uniunii.

13. Pentru interzicerea discriminării pe motive de apartenență religioasă, a se vedea cauza C-193/17, Cresco Investigation, Hotărârea din 22 ianuarie 2019 (Marea Cameră), redată *infra*, la art. 139.

14. Cauza C-154/18, Horgan și Keegan, Hotărârea din 14 februarie 2019 – Trimitere preliminară. Egalitate de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă. Directiva 2000/78/CE. Art. 2 alin. (2) lit. (b). Discriminare indirectă pe motive de vârstă. Cadre didactice nou-recutate. Data recrutării. Grila de salarizare și încadrare în treaptă la recrutare mai puțin favorabile decât cele aplicabile cadrelor didactice deja în funcție:

Art. 2 alin. (2) lit. (b) din Directiva 2000/78/CE a Consiliului din 27 noiembrie 2000 de creare a unui cadru general în favoarea egalității de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă trebuie interpretat în sensul că o măsură precum cea în discuție în litigiul principal, care, cu începere de la o dată determinată, prevede aplicarea, cu ocazia recrutării de cadre didactice noi, a unei grile de salarizare și a unei încadrări în treaptă mai puțin favorabile decât cele care erau aplicate, în temeiul unor norme anterioare acelei măsuri, cadrelor didactice recrutate anterior datei respective nu constituie o discriminare indirectă pe motive de vârstă, în sensul acestei dispoziții.

15. Cauza C-16/19, VL, Hotărârea din 26 ianuarie 2021 – Trimitere preliminară – Politica socială – Egalitate de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă – Directiva 2000/78/CE – Art. 2 alin. (1) și alin. (2) lit. (a) și (b) – Conceptul de „discriminare” – Discriminare directă – Discriminare indirectă – Discriminare pe motive de handicap – Diferență de tratament în interiorul unui grup de lucrători cu handicap – Acordarea unui spor la salariu lucrătorilor cu handicap care au predat, ulterior unei date alese de angajator, un certificat de încadrare în grad de handicap – Excluderea lucrătorilor cu handicap care au predat certificatul lor anterior acestei date:

Art. 2 din Directiva 2000/78/CE a Consiliului din 27 noiembrie 2000 de creare a unui cadru general în favoarea egalității de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă trebuie interpretat în sensul că:

– practica unui angajator care constă în a plăti un spor la salariul lucrătorilor cu handicap care au predat certificatul lor de încadrare în grad de handicap după o dată aleasă de acest angajator, iar nu și lucrătorilor cu handicap care au predat acest certificat anterior acestei date, poate constitui o discriminare directă atunci când se dovedește că această practică este întemeiată pe un criteriu indisciabil legat de handicap, în măsura în care este de natură să pună definitiv în imposibilitatea de a îndeplini această condiție temporală un grup clar identic de lucrători, compus din ansamblul lucrătorilor cu handicap a căror stare de handicap era cunoscută în mod necesar de către angajator la instituirea acestei practici;

– practica menționată, deși aparent neutră, poate constitui o discriminare bazată indirect pe handicap atunci când se dovedește că determină un dezavantaj special pentru lucrătorii cu handicap în funcție de natura handicapului lor, în special de caracterul evident al acestuia sau de faptul că acest handicap necesită amenajări corespunzătoare ale condițiilor de muncă, fără a fi justificată în mod obiectiv de un obiectiv legitim și fără ca mijloacele pentru realizarea acestui obiectiv să fie adecvate și necesare.

16. Cauza C-301/21, Curtea de Apel Alba Iulia și alții, Hotărârea din 20 octombrie 2022 – Trimitere preliminară – Politica socială – Egalitate de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă – Directiva 2000/78/CE – Art. 2 alin. (1) și (2) – Interzicerea discriminării pe motive de vârstă – Reglementare națională ce are ca efect faptul că salariul primit de unii magistrați este mai ridicat decât cel al altor magistrați de același rang și care exercită aceleași funcții – Art. 1 – Obiect – Caracter exhaustiv al discriminărilor enumerate:

1) Art. 2 alin. (1) și (2) din Directiva 2000/78/CE a Consiliului din 27 noiembrie 2000 de creare a unui cadru general în favoarea egalității de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă trebuie interpretat în sensul că nu este aplicabil unei reglementări naționale care, astfel cum a fost interpretată printr-o jurisprudență națională obligatorie, are ca rezultat faptul că salariul primit de anumiți magistrați recrutați după intrarea în vigoare a acestei reglementări este inferior celui al magistraților recrutați înainte de intrarea sa în vigoare, întrucât din ea nu rezultă nicio discriminare directă sau indirectă pe motive de vârstă.

2) Directiva 2000/78 trebuie interpretată în sensul că nu se opune unei discriminări decât atunci când aceasta este întemeiată pe unul dintre motivele enumerate expres la art. 1 din directivă.

17. Cauza C-349/23, Zetschek, Hotărârea din 17 octombrie 2024 – Trimitere preliminară – Politica socială – Egalitate de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă – Directiva 2000/78/CE – Art. 2 alin. (2) lit. (a) – Interzicerea discriminărilor pe motive de vârstă – Vârsta de pensionare obligatorie – Legislație națională care exclude orice amânare a pensionării judecătorilor federali – Posibilitatea funcționarilor federali și a judecătorilor landurilor de a solicita amânarea pensionării – Diferență de tratament în funcție de apartenența la o categorie socioprofesională sau de locul de muncă:

Art. 2 alin. (2) lit. (a) din Directiva 2000/78/CE a Consiliului din 27 noiembrie 2000 de creare a unui cadru general în favoarea egalității de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă trebuie interpretat în sensul că o reglementare națională în temeiul căreia judecătorii federali nu își pot amâna pensionarea, în timp ce funcționarii federali și judecătorii landurilor pot face acest lucru, nu instituie o diferență de tratament bazată în mod direct pe vârstă, în sensul acestei dispoziții.

18. Cauza C-408/23, Anwaltsnotarin, Hotărârea din 17 octombrie 2024 – Trimitere preliminară – Politica socială – Egalitate de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă – Art. 21 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene – Directiva 2000/78/CE – Art. 2 alin. (2) lit. (a) și art. 6 alin. (1) – Interzicerea discriminărilor pe motive de vârstă – Limita maximă de vârstă de 60 de ani pentru prima numire în calitate de avocat-notar – Posturi vacante din cauza absenței unor candidați mai tineri – Justificări – Caracterul adecvat și necesar:

Art. 6 alin. (1) din Directiva 2000/78/CE a Consiliului din 27 noiembrie 2000 de creare a unui cadru general în favoarea egalității de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă, citit în lumina art. 21 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, trebuie interpretat în sensul că nu se opune unei reglementări naționale care prevede o limită de vârstă maximă de 60 de ani pentru prima numire pe un post de avocat-notar, în măsura în care această reglementare urmărește un obiectiv legitim de politică a ocupării forței de muncă și a pieței muncii, și că, în contextul legislativ în care aceasta se înscrie și având în vedere ansamblul situațiilor cărora li se aplică, reglementarea menționată este corespunzătoare și necesară pentru realizarea acestui obiectiv.

Art. 6. [Respectarea demnității și a conștiinței. Protecția datelor cu caracter personal. Interzicerea discriminării pe criteriu de sex în materia condițiilor de remunerare. Sancționarea tratamentului advers] (1) Orice salariat care prestează o muncă beneficiază de condiții de muncă adecvate activității desfășurate, de protecție socială, de securitate și sănătate în muncă, precum și de respectarea demnității și a conștiinței sale, fără nicio discriminare.

(2) Tuturor salariaților care prestează o muncă le sunt recunoscute dreptul la negocieri colective, dreptul la protecția datelor cu caracter personal, precum și dreptul la protecție împotriva concedierilor nelegale.

(3) Pentru munca egală sau de valoare egală este interzisă orice discriminare bazată pe criteriul de sex cu privire la toate elementele și condițiile de remunerare.

(4)^[1] În cazul în care salariații, reprezentanții salariaților sau membrii de sindicat înaintează angajatorului o plângere sau inițiază proceduri în scopul asigurării respectării drepturilor prevăzute în prezenta lege, beneficiază de protecție împotriva oricărui tratament advers din partea angajatorului.

(5) Salariatul care se consideră victima unui tratament advers din partea angajatorului în sensul alin. (4) se poate adresa instanței de judecată competente cu o cerere pentru acordarea de despăgubiri și restabilirea situației anterioare sau anularea situației create ca urmare a tratamentului advers, cu prezentarea faptelor în baza cărora poate fi prezumată existența respectivului tratament.

Dezlegarea unor chestiuni de drept. A se vedea Decizia nr. 39/2024 a Înaltei Curți de Casație și Justiție, Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie civilă, redată în extras *infra*, la art. 272.

Notă. 1. A se vedea și art. 157 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene, potrivit căruia „(1) Fiecare stat membru asigură aplicarea principiului egalității de remunerare între lucrătorii de sex masculin și cei de sex feminin, pentru aceeași muncă sau pentru o muncă de aceeași valoare. (2) În sensul prezentului articol, prin remunerare se înțelege salariul sau suma obișnuită de bază sau minime, precum și toate celelalte drepturi plătite, direct sau indirect, în numerar sau în natură, de către angajator lucrătorului pentru munca prestată de acesta. Egalitatea de remunerare, fără discriminare pe motiv de sex, presupune ca: (a) remunerația acordată pentru aceeași muncă plătită la normă să fie stabilită pe baza aceleiași unități de măsură; (b) remunerația acordată pentru aceeași muncă plătită cu ora să fie aceeași pentru locuri de muncă echivalente. (3) Parlamentul European și Consiliul, hotărând în conformitate cu procedura legislativă ordinară și după consultarea Comitetului Economic și Social, adoptă măsuri necesare pentru a asigura punerea în aplicare a principiului egalității șanselor și al egalității de tratament între bărbați și femei în ceea ce

[1] Alin. (4) și (5) ale art. 6 au fost introduse prin art. I pct. 5 din Legea nr. 283/2022.

privește munca și locul de muncă, inclusiv a principiului egalității de remunerare pentru aceeași muncă sau pentru o muncă echivalentă. (4) Pentru a asigura în mod concret o deplină egalitate între bărbați și femei în viața profesională, principiul egalității de tratament nu împiedică un stat membru să mențină sau să adopte măsuri care să prevadă avantaje specifice menite să faciliteze exercitarea unei activități profesionale de către sexul mai slab reprezentat, să prevină sau să compenseze dezavantaje în cariera profesională”.

2. A se vedea și art. 9 alin. (2) lit. b) și h) din Regulamentul (UE) 2016/679 din 27 aprilie 2016 al Parlamentului European și al Consiliului privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal și privind libera circulație a acestor date (Regulamentul general privind protecția datelor) (J.O. L 119 din 4 mai 2016), care prevede o excepție a aplicării interzicerii prelucrării anumitor date cu caracter personal în unele situații din domeniul dreptului muncii. De asemenea, în legătură cu prelucrarea datelor cu caracter personal în contextul relațiilor de muncă, a se vedea și art. 5 din Legea nr. 190/2018 privind măsuri de punere în aplicare a Regulamentului (UE) 2016/679 al Parlamentului European și al Consiliului din 27 aprilie 2016 privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal și privind libera circulație a acestor date și de abrogare a Directivei 95/46/CE (Regulamentul general privind protecția datelor) (M. Of. nr. 651 din 26 iulie 2018).

3. A se vedea și: ► art. 41 C. Rom.; ► art. 14 CEDO; ► art. 21, art. 23 și art. 27-34 CDFUE; ► Secțiunea 1 – „Egalitatea în activitatea economică și în materie de angajare și profesie” (art. 6-9) a Capitolului II din O.G. nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, republicată (M. Of. nr. 166 din 7 martie 2014); ► Capitolul II – „Egalitatea de șanse și de tratament între femei și bărbați în domeniul muncii” (art. 7-13) din Legea nr. 202/2002 privind egalitatea de șanse între femei și bărbați, republicată (M. Of. nr. 326 din 5 iunie 2013); ► Legea nr. 319/2006 a securității și sănătății în muncă (M. Of. nr. 646 din 26 iulie 2006); ► Legea nr. 367/2022 privind dialogul social (M. Of. nr. 1238 din 22 decembrie 2022); ► Carta socială europeană revizuită, adoptată la Strasbourg la 3 mai 1996, ratificată prin Legea nr. 74/1999 (M. Of. nr. 193 din 4 mai 1999); ► Directiva (UE) 2019/1152 a Parlamentului European și a Consiliului din 20 iunie 2019 privind transparența și previzibilitatea condițiilor de muncă în Uniunea Europeană (J.O. L 186 din 11 iulie 2019); ► Directiva (UE) 2023/970 a Parlamentului European și a Consiliului din 10 mai 2023 de consolidare a aplicării principiului egalității de remunerare pentru aceeași muncă sau pentru o muncă de aceeași valoare între bărbați și femei prin transparență salarială și mecanisme de asigurare a respectării legii (J.O. L 132 din 17 mai 2023); ► Directiva (UE) 2024/2831 a Parlamentului European și a Consiliului din 23 octombrie 2024 privind îmbunătățirea condițiilor de muncă în cadrul muncii pe platforme (J.O. L din 11 noiembrie 2024).

Hotărâri C.J.U.E. 1. Cauza C-624/19, *Tesco Stores*, Hotărârea din 3 iunie 2021 – Trimitere preliminară – Politica socială – Egalitate de remunerare între lucrătorii de sex masculin și cei de sex feminin – Art. 157 TFUE – Efect direct – Noțiunea de „muncă de aceeași valoare” – Cereri prin care se urmărește să se beneficieze de o egalitate de remunerare pentru o muncă de aceeași valoare – Sursă unică – Lucrători de sex diferit care au același angajator – Unități diferite – Comparație:

Art. 157 TFUE trebuie interpretat în sensul că are efect direct în litigii între particulari în care se invocă nerespectarea principiului egalității de remunerare între lucrătorii de sex masculin și cei de sex feminin pentru o „muncă de aceeași valoare”, astfel cum este prevăzută la acest articol.

2. Cauza C-314/23, *Air Nostrum*, Hotărârea din 4 octombrie 2024 – Trimitere preliminară – Politica socială – Egalitate de tratament între bărbați și femei în materie de încadrare în muncă și de muncă – Directiva 2006/54/CE – Art. 2 alin. (1) lit. (e) – Noțiunea de „remunerație” – Art. 4 – Interdicția oricărei discriminări indirecte pe criteriul sexului:

Art. 2 alin. (1) lit. (e) și art. 4 din Directiva 2006/54/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 5 iulie 2006 privind punerea în aplicare a principiului egalității de șanse și al egalității de tratament între bărbați și femei în materie de încadrare în muncă și de muncă trebuie interpretate în sensul că, pe de o parte, diurnele care compensează în mod forțat anumite cheltuieli suportate de lucrători ca urmare a deplasărilor lor profesionale constituie un element al remunerației lor și că, pe de altă parte, o diferență între cuantumul unor astfel de indemnizații, după cum sunt acordate unui grup de lucrători compus majoritar din bărbați sau unui grup de lucrători compus majoritar din femei, nu este interzisă de această directivă atunci când aceste două grupuri de lucrători nu exercită aceeași muncă sau o muncă căreia i se atribuie o valoare egală.

3. Cauza C-65/23, K GmbH, Hotărârea din 19 decembrie 2024 – Trimitere preliminară – Protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal – Regulamentul (UE) 2016/679 – Art. 88 alin. (1) și (2) – Prelucrarea în contextul ocupării unui loc de muncă – Datele cu caracter personal ale angajaților – Norme mai detaliate prevăzute de un stat membru în temeiul acestui art. 88 – Obligația de a respecta art. 5, art. 6 alin. (1), precum și art. 9 alin. (1) și (2) din acest regulament – Prelucrare pe baza unui acord colectiv – Marjă de apreciere a părților la acordul colectiv în ceea ce privește necesitatea prelucrării datelor cu caracter personal prevăzută de acesta – Întinderea controlului jurisdicțional:

1) Art. 88 alin. (1) și (2) din Regulamentul (UE) 2016/679 al Parlamentului European și al Consiliului din 27 aprilie 2016 privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal și privind libera circulație a acestor date și de abrogare a Directivei 95/46/CE (Regulamentul general privind protecția datelor) trebuie interpretat în sensul că o dispoziție națională care are ca obiect prelucrarea datelor cu caracter personal în scopul desfășurării raporturilor de muncă și care a fost adoptată în temeiul art. 88 alin. (1) din acest regulament trebuie să aibă ca efect constrângerea destinatarilor săi să respecte nu numai cerințele care decurg din art. 88 alin. (2) din regulamentul menționat, ci și pe cele care decurg din art. 5, din art. 6 alin. (1), precum și din art. 9 alin. (1) și (2) din acesta.

2) Art. 88 alin. (1) din Regulamentul 2016/679 trebuie interpretat în sensul că, atunci când un acord colectiv intră în domeniul de aplicare al acestei dispoziții, marja de apreciere de care dispun părțile la acest acord pentru a stabili caracterul „necesar” al unei prelucrări de date cu caracter personal, în sensul art. 5, al art. 6 alin. (1), precum și al art. 9 alin. (1) și (2) din acest regulament, nu împiedică instanța națională să exercite un control jurisdicțional complet în această privință.

Referințe C.E.D.O. 1. În ceea ce privește **respectarea dreptului la viață privată la locul de muncă**, precum și **protecția datelor cu caracter personal**, a se vedea: cauza *Bărbulescu c. României*, Hotărârea din 5 septembrie 2017; cauza *López Ribalda și alții c. Spaniei*, Hotărârea din 17 octombrie 2019.

2. În ceea ce privește **limitele libertății de exprimare în cadrul relațiilor de muncă**, a se vedea cauza *Dede c. Turciei*, Hotărârea din 20 februarie 2024.

Art. 7. [Libertatea de asociere] Salariații și angajatorii se pot asocia liber pentru apărarea drepturilor și promovarea intereselor lor profesionale, economice și sociale.

Notă. A se vedea și: ► art. 9 și art. 40 alin. (1) C. Rom.; ► art. 11 CEDO; ► art. 12 alin. (1) și art. 28 CDFUE; ► Legea nr. 367/2022 privind dialogul social (M. Of. nr. 1238 din 22 decembrie 2022); ► Convenția OIM nr. 87/1948 privind libertatea sindicală și protecția dreptului sindical, ratificată prin Decretul nr. 213/1957 (B. Of. nr. 4 din 18 ianuarie 1958); ► Convenția OIM nr. 98/1949 privind aplicarea principiilor dreptului de organizare și negociere colectivă, ratificată prin Decretul nr. 352/1658 (B. Of. nr. 34 din 29 august 1958); ► art. 5 – „Dreptul sindical” și art. 6 – „Dreptul la negociere colectivă” din Carta

socială europeană revizuită, adoptată la Strasbourg la 3 mai 1996, ratificată prin Legea nr. 74/1999 (M. Of. nr. 193 din 4 mai 1999).

Referințe C.E.D.O. În ceea ce privește **libertatea de asociere**, a se vedea cauza *Sindicatul „Păstorul cel Bun” c. României*, Hotărârea din 9 iulie 2013.

Art. 8. [Principiul consensualității și al buneii-credințe] (1) Relațiile de muncă se bazează pe principiul consensualității și al buneii-credințe.

(2) Pentru buna desfășurare a relațiilor de muncă, participanții la raporturile de muncă se vor informa și se vor consulta reciproc, în condițiile legii și ale contractelor colective de muncă.

Notă. A se vedea și Legea nr. 467/2006 privind stabilirea cadrului general de informare și consultare a angajaților (M. Of. nr. 1006 din 18 decembrie 2006).

Art. 9. [Libertatea muncii în străinătate] Cetățenii români sunt liberi să se încadreze în muncă în statele membre ale Uniunii Europene, precum și în oricare alt stat, cu respectarea normelor dreptului internațional al muncii și a tratatelor bilaterale la care România este parte.

Notă. A se vedea și: ► Legea nr. 248/2005 privind regimul liberei circulații a cetățenilor români în străinătate (M. Of. nr. 682 din 29 iulie 2005); ► art. 15 alin. (2) și (3) CDFUE; ► art. 18 – „Dreptul la exercitarea unei activități lucrative pe teritoriul celorlalte părți” și art. 19 – „Dreptul lucrătorilor migranți și al familiilor lor la protecție și asistență” din Carta socială europeană revizuită, adoptată la Strasbourg la 3 mai 1996, ratificată prin Legea nr. 74/1999 (M. Of. nr. 193 din 4 mai 1999); ► Legea nr. 124/2019 privind cerințele minime de creștere a mobilității salariaților între statele membre prin îmbunătățirea dobândirii și păstrării drepturilor la pensie suplimentară (M. Of. nr. 558 din 8 iulie 2019); ► Regulamentul (UE) 2019/1149 al Parlamentului European și al Consiliului din 20 iunie 2019 de instituire a unei Autorități Europene a Muncii (J.O. L 186 din 11 iulie 2019); ► Directiva (UE) 2019/1152 a Parlamentului European și a Consiliului din 20 iunie 2019 privind transparența și previzibilitatea condițiilor de muncă în Uniunea Europeană (J.O. L 186 din 11 iulie 2019); ► Directiva (UE) 2023/970 a Parlamentului European și a Consiliului din 10 mai 2023 de consolidare a aplicării principiului egalității de remunerare pentru aceeași muncă sau pentru o muncă de aceeași valoare între bărbați și femei prin transparență salarială și mecanisme de asigurare a respectării legii (J.O. L 132 din 17 mai 2023); ► Directiva (UE) 2024/2831 a Parlamentului European și a Consiliului din 23 octombrie 2024 privind îmbunătățirea condițiilor de muncă în cadrul muncii pe platforme (J.O. L din 11 noiembrie 2024).